

УДК 37.091 (477)

Галина Білавич, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Ірина Розман, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін
Мукачівського державного університету

ПЕДАГОГІЧНЕ НОВАТОРСТВО В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ ЗОЛТАНА ЖОФЧАКА

Яскраву сторінку в розвиток педагогічної науки й освіти вписав Золтан Золтанович Жофчак (народився 1934 р.), український педагог-новатор, відмінник народної освіти, заслужений учитель України, народний учитель України, учитель музики, фізики, методист, директор Ужгородської авторської школи № 2 (1962 – 2010 рр.). На освітянській ниві З. Жофчак працює 55 років. За його керівництва Ужгородська школа №2 стала відомою в Україні та за її межами: з 1991 р. вона працювала за авторською програмою З. Жофчака як експериментальна з поглибленим вивченням музики, 1994 р. набула статусу авторського навчально-виховного комплексу. З. Жофчак – автор понад 100 друкованих праць.

Ключові слова: Золтан Жофчак, педагог-новатор, музика, народознавство, хор “Едельвейс”.
Літ. 12.

Галина Білавич, доктор педагогических наук, доцент,
профессор кафедры педагогики начального образования
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника
Ірина Розман, кандидат педагогических наук, доцент кафедры филологических дисциплин
Мукачевского государственного университета

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НОВАТОРСТВО В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ЗОЛТАНА ЖОФЧАКА

Яркую страницу в развитие педагогической науки и образования вписал Золтан Золтанович Жофчак (родился 1934 г.), украинский педагог-новатор, отличник народного образования, заслуженный учитель Украины, народный учитель Украины, учитель музыки, физики, методист и директор Ужгородской авторской школы № 2 (1962 – 2010 гг.). На педагогической ниве З. Жофчак работает 55 лет. Под его руководством Ужгородская школа №2 стала известной в Украине и за ее пределами: с 1991 г. она работала по авторской программе педагога как экспериментальная с углубленным изучением музыки, в 1994 г. получила статус авторского учебно-воспитательного комплекса. З. Жофчак – автор более 100 научных работ.

Ключевые слова: Золтан Жофчак, музыка, народоведение, педагог-новатор, хор “Эдельвейс”.

Halyna Bilavych, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Pedagogy of Elementary Education Department,
Vasyl Stefanyk Prykarpatskiy National University
Iryna Rozman, Ph.D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the Philological Sciences Department
Mukachevo State University

PEDAGOGICAL INNOVATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL PRACTICE OF ZOLTAN ZHOFCIAK

The article deals with the general feature of the author's school of Zoltan Zoltanovych Zhofchak. Zoltan Zoltanovych Zhofchak (was born in 1934) has been marked in the development of pedagogical science and education as a bright figure. He was a remarkable Ukrainian teacher-innovator, an excellent public figure, an honored teacher of Ukraine, the People's Teacher of Ukraine, a teacher of music and physics, the Methodist and Director of Uzhhorod author's school №2 (1962 – 2010). In the educational field Z. Zhofchak has been working for 55 years. Under his management Uzhhorod school №2 became known in Ukraine and abroad. Beginning from 1991 it had been working in accordance with the author's program of Z. Zhofchak as an experimental with an intensive study of music. In 1994 it acquired the status of the copyright educational complex. Z. Zhofchak is an author of over 100 publications.

The article describes Z. Zhofchak's innovative practices, using the system of aesthetic education. The objective of the article is to characterize the innovative pedagogical practices of Zoltan Zoltanovych Zhofchak in the field of the aesthetic education and their subsequent using by teachers at the contemporary general schools. The authors analyze the modern interpretation of the concept “alternative school” and decisively characterize Z. Zhofchak's work as innovative, and the created school as an alternative school. The authors highlight such aspects of the school operation as teaching work, out-of-school, and extracurricular work of

formation of personality. The innovative pedagogical practices that were actively developed in the 1970th and 2010th have served as the methodological basis of research.

The key models and priorities of the author's school of Zoltan Zoltanovych Zhofchak during the covered period have been established and characterized including the development of teaching, the personality-oriented educational approach, the implementation of innovative teaching techniques, the harmonic development of personality, the ethnography-based methods of education.

The article outlines the potential of implementation of the best practices developed at experimental schools over the relevant period into modern educational and pedagogic practice.

Keywords: Zoltan Zhofchak, a teacher and innovator, music, anthropology, the choir "Edelweis".

Постановка проблеми. У педагогічній науці та освітній системі України тривають пошуки інноваційних моделей навчання і виховання учнів: до наукового обігу повертаються імена незаслужено забутих педагогів, осмислюється досвід новаторських освітньо-педагогічних процесів минулого. З одного боку, звернення до цієї проблематики є традицією, з іншого боку, інновацією, що сприяє розширенню уявлень про педагогічний процес як єдине ціле. Підвищення інтересу вчених та педагогів-практиків до інноваційних навчально-виховних моделей минулого, які дають цікавий досвід для оновлення сучасної школи, зумовлений і тим, що в сучасній шкільній практиці досі зберігається традиційно-формалізований характер організації навчально-виховного процесу. Також зацікавлення інноваціями в освіті спричинено посиленням антропоцентризму в розвитку теорії і практики навчання і виховання, коли підвищується увага як до постаті педагога – носія інноваційної ідеї, так і до створення особистісно орієнтованих умов для самореалізації самого учня тощо [10, 3 – 4]. Важливим підґрунтям для розвитку педагогічних інновацій є ухвалений 2013 р. документ "Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року", який з-поміж пріоритетних напрямів і завдань визначив розвиток інноваційної діяльності в освіті та необхідність системного вивчення і впровадження набутого педагогічного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, пов'язані з розвитком новаторських ідей, були предметом різнобічного осмислення вітчизняними та зарубіжними вченими [7; 9; 10; 12]. Нагромаджено напрацювання з історії педагогічного новаторства в Україні (М. Антонєць, В. Біблер, В. Бондар, І. Жерносек, І. Зязюн, Н. Дічек, Н. Калініченко, В. Мадзігон, М. Проц, Н. Побірченко, О. Сухомлинська та ін.); досліджено теорію і практику інноваційних освітніх технологій (Л. Даниленко, І. Дичківська, Н. Ничкало, В. Лаптева, Л. Подимова, О. Попова та ін.); проаналізовано досвід діяльності відомих авторських шкіл через рефлексії їхніх фундаторів (М. Гузик, О. Захаренко, В. Сухомлинський, В. Хайруліна та ін.). Проте заявлена в назві статті персоналія – постать

педагога-новатора Золтана Жофчака – вивчена недостатньо глибоко, виняток становлять праці дослідниці М. Проц [9; 10].

Мета статті – виокремити теоретичні й практичні здобутки діяльності авторської школи Золтана Жофчака задля їх творчого використання в модернізації навчально-виховного процесу сучасної української школи.

Виклад основного матеріалу. За відсутності єдиного універсального розуміння авторської школи та наявності широкого спектру поглядів на різні аспекти новаторства "домінує розуміння педагогічної інновації як сукупності нових педагогічних технологій та форм організації навчально-виховного процесу, які забезпечують усебічну модернізацію, оновлення, підвищення ефективності, результативності, якості усієї педагогічної системи" [10, 5]. Для нас важливим є положення, згідно з яким саме інновації у вигляді нових ідей, прогресивних принципів, передового досвіду змушують педагогічний колектив швидко й адекватно реагувати на чергові виклики часу в напрямі удосконалення навчально-виховного процесу та стилю педагогічного мислення [1, 20].

Інноваційна школа ґрунтується на демократичних засадах, інтегрована у національну культуру, природо- і культуровідповідна, особистісно і гуманістично зорієнтована, відкрита для зовнішніх впливів тощо [3, 338].

Погоджуємося з думою О. Сухомлинської, яка поняття "новаторство" розглядає як процес упровадження чогось "нового", якого не було в діяльності інших навчально-виховних закладів. Тут ідеться про "передовий педагогічний досвід" у вигляді застосування нових форм, засобів, методів навчання і виховання. Вчена "новаторство" трактує як принципово новий підхід до визначення педагогічних умов діяльності навчально-виховних закладів, що докорінним чином змінює або започатковує нову філософію освіти, яка формує інший тип їхньої організації, змісту, напрямів, форм діяльності, що реалізуються в системних і комплексних інноваційних програмах [7, 6 – 7]. З огляду на це поняття "новаторські заклади" та "авторські навчальні заклади" певним чином збігаються, оскільки в них

відбувається “педагогічний експеримент, започаткований і впроваджений автором новаторської ідеї за творчої підтримки педагогічного колективу, батьків; він спрямований на якісно новий результат навчання і виховання дітей” [10, 9].

Ми вважаємо, що кожна авторська школа є інноваційною, іншими словами, авторську школу розглядаємо як інноваційну педагогічну систему. Виразним прикладом такої системи слугує авторська школа Золтана Жофчака, їй властиві такі ознаки: наявність оригінальної ідеї, що сформульована задля досягнення вагомих результатів діяльності; забезпечення її оригінальними змістом, методами, формами, засобами реалізації; добір кваліфікованих кадрів, спроможних творчо розв’язувати складні завдання; розробка навчальних програм, які відображають особливості і профіль авторської школи; підготовка авторських навчальних посібників, підручників, кабінетів, лабораторій; утвердження в навчальному закладі власних традицій, що акумулюють педагогічний досвід [9].

Золтан Золтанович Жофчак – відомий педагог, науковець, відмінник народної освіти, заслужений учитель України, народний учитель України, Почесний громадянин м. Ужгорода – народився 1 травня 1934 р. у с. Середнє Ужгородського району, де здобув середню освіту. 1957 р. закінчив фізико-математичний факультет Львівського державного педагогічного інституту, а 1963 р. – Ужгородське державне музичне училище за фахом “викладач музики і художньої культури”. Трудову діяльність освітянин розпочав 1953 р. на Ужгородщині, працював учителем фізики, математики і співів (Лінцівська семирічна школа, Киблярська восьмирічна та Середнянська середня школи).

Найбільше його педагогічний талант, організаторські здібності проявилися в Ужгородській СШ №2, де з 1962 р. і до нині працює З. Жофчак (упродовж 1962 – 2010 рр. він очолював цей навчальний заклад). З 1991 р. Ужгородська школа №2 працювала за авторською програмою її директора як експериментальна з поглибленим вивченням музики. 1994 р. вона набула статусу Авторського навчально-виховного комплексу (АНВК), мета якого – здійснення естетичного виховання учнів на основі використання національної художньої спадщини, родинних та етнокультурних традицій, звичаїв, обрядів і народнопісенної, поетичної, декоративно-прикладної творчості, художніх ремесел тощо [11].

Ключові завдання своєї авторської школи

З. Жофчак убачав у тому, щоб відповідно до вікових особливостей забезпечити пізнання і сприймання дитиною явищ довкілля, розкрити її творчий потенціал, створити належні умови для її саморозвитку, самопізнання, самовдосконалення.

Педагог-новатор наголошував, що вчитель повинен сформувати в учнів уміння самостійно мислити та виховати в них любов до природи, мистецтва, людей та інтерес і повагу до свого соціального оточення [4; 5, 48]. Для цього талановитий педагог почав поєднувати викладання загальноосвітніх предметів з музикою, в АНВК запровадили “Мистецтво” як головний навчальний предмет із 1-го до 11-го класів, організували різні клуби любителів мистецтва, за керівництва З. Жофчака педагогічний колектив розробив одну з перших в Україні альтернативну програму музичної освіти в загальноосвітній школі тощо.

Є підстави стверджувати, що це була єдина школа на Закарпатті, та й на всеукраїнському рівні, яка успішно розробляла культуролого-естетичну модель загальноосвітніх закладів України. 2006 року на Всеукраїнському конкурсі вона визнана однією з найкращих в Україні в номінації “Школа педагогічного пошуку”. Також АНВК став дійсним членом Всеукраїнської асоціації Шкіл майбутнього. З. Жофчак першим на Закарпатті розробив і ввів до навчальних програм предмети “народознавство” і “краєзнавство”; створив при школі Малу академію народних мистецтв; запровадив новаторські методи викладання музики (1 – 9 класи), образотворчого мистецтва; увів до шкільного курсу такі предмети: етикет, хореографію, етику і співжиття, риторику, літературне краєзнавство, екологію, театральну й музейну педагогіку. Протягом багатьох років науково-пошукового експериментування ним вироблена новаторська система естетично-музичного навчання й виховання за методом ладової сольмізації, яка знайшла практичне застосування в 1-9 класах на уроках співів [2; 4; 5; 6; 8].

За методикою З. Жофчака кожен школяр грав на сопілці. На переконання педагога-новатора, дітей без музичного слуху нема (хіба що йдеться про фізіологічні проблеми), просто в одних він розвинений краще, в інших – гірше. Тому прикрим є той факт, що авторська школа З. Жофчака діяла тільки до 2010-го, поки він був директором. В одному з інтерв’ю педагог зазначив: “Після моєї відставки перемогла тенденція, яка панує нині повсюди в школах: посилене вивчення точних предметів,

інформатики тощо. Предметам естетичного циклу відведено мінімум часу, і місця у програмі для них майже не залишається. Наприклад, замість трьох годин музики на тиждень маємо лише одну. Діти не встигають оволодіти нотною грамотою, не кажучи про окремі заняття з музики, хореографії, краєзнавства, які були в нас раніше” [6; 8].

На нашу думку, досвід педагога слід активніше популяризувати. Неприпустимим вважаємо ситуацію, яка сьогодні склалася не тільки в Ужгородській школі №2 – колишній авторській школі З. Жофчака (коли півстолітні напрацювання педагога відтіснилися на задній план освітньої практики), а й в Україні загалом. Предмети художньо-естетичного циклу мають належне місце в навчально-виховному процесі середньої школи. Також варто ґрунтовно вивчити творчі наукові здобутки З. Жофчака, присвячені методиці викладання музики в школі [2; 4; 5].

Важливим складником роботи Ужгородського АНВК за керівництва З. Жофчака стало й ознайомлення вчителів області, України з неординарними методами та формами естетичного навчання й виховання учнів засобами мистецтвознавчих і гуманітарних предметів. На базі школи проводилися обласні, всеукраїнські та міжнародні семінари, конференції вчителів-методистів, учителів музики тощо. Досвід педагогічної діяльності З. Жофчака вивчали і з ним працювали педагогічні колективи багатьох шкіл України та за її межами. Педагог-новатор виїжджав на науково-практичні конференції в інші регіони, щоб розповісти про свої напрацювання. Загалом майже 200 українських шкіл вирішили взяти на озброєння практику діяльності Ужгородського АНВК [11].

Золтан Золтанович Жофчак – автор понад 100 друкованих праць, які виходили окремими книжками, друкувалися в журналах і збірниках, в обласних та республіканських газетах. Багатогранна й багаторічна науково-педагогічна, новаторсько-пошукова діяльність З. Жофчака спрямована на розвиток здібностей учнів, творчий характер їх мислення, набуття ними суми необхідних знань і формування їх як знаючої морально-естетичної, мистецько-духовної особистості. Вона високо оцінена широкою громадськістю. З. Жофчака неодноразово відзначали почесними грамотами, дипломами різного характеру й низки товариств та організацій України, Угорщини, Словаччини тощо [6; 8].

Окреме місце у творчому доробку педагога посідає діяльність дитячого колективу “Едельвейс”, яким понад 60 років він керує.

Виступи хору вітали на сценах Києва, Праги, Будапешта, німецьких Дармштадта і Бремена, австрійського Лінца, словацьких Кошиць, багатьох інших міст Східної й Центральної Європи. На всіх фестивалях юні ужгородці посідали призові місця, ставали лауреатами престижних українських та міжнародних конкурсів. 1984 р. хорові присвоєно звання зразкового, а 1995 р. – народного художнього колективу. Сьогодні З. Жофчак поєднує педагогічну працю з навчанням дітей співу в ужгородському Палаці дітей і юнацтва, він продовжує експериментувати, застосовувати інновації у своїй діяльності. Так, до прикладу, родзинкою репертуару “Едельвейсу”, окрім творів вітчизняних та зарубіжних авторів, стали стиль рок та пісні з творчого доробку групи “Бітлз”, які застосували для хору (відомий закарпатський майстер композицій Віктор Теличко переклав хіти Ліверпульської четвірки для хорового співу) [6; 8].

Сутність новацій, за словами педагога, полягає в тому, що наукові знання учнів повинні поєднуватися з художнім опануванням ними світу. Такий підхід до навчання збагачує її, долучає до великого досвіду пошуків моральних цінностей. Тобто два способи пізнання дійсності доповнюють один одного. Викладання естетичних дисциплін в АНВК відбувалося нарівні з точними, без жодних переваг одного над іншим, а педагоги використовували мистецтвознавчі предмети для того, щоб розвивати творчу особистість. Уроки з музики, естетики допомагали дітям у житті, давали змогу краще розуміти світ. Вони перетворювалися на нескінченні діалоги, бесіди з учнями [6]. Прикметною рисою авторської школи З. Жофчака є органічне поєднання народознавчого та музично-естетичного компонентів в організації навчально-виховного процесу. Ілюстрацією цього стало створення насиченого народознавчого та художньо-естетичного середовища, участь дітей у різних формах позакласної роботи: в АНВК успішно діяли 13 театрів – від театру мод до театру балету, а також студія прикладного мистецтва, Мала академія мистецтв із акцентом на вивчення етнографії Закарпаття тощо [9, 109 – 111].

Новаторською ідеєю, що випередила час, стала потреба зближення шкільного та дошкільного виховання. У середині 1990-х Ужгородська школа №2 скооперувалися з дитсадком №36, який розташовувався біля навчального закладу. У дошкільниках педагоги бачили потенційних майбутніх учнів, їхня підготовка до школи здійснювалася під орудою шкільних учителів. У тому самому приміщенні навчалися перші й другі

класи. Важливо те, що при цьому діти знайомі зі своїми вчителями, вони для них не чужі. Так малеча не потрапляла у невідомий світ школи, і вступ до неї не ставав зламним, травматичним моментом у житті. Дошкільники вивчали три мови: рідну, одну з національних меншин (з огляду на поліетнічність Закарпаття) та іноземну. Це був експеримент, який підтримало галузеве міністерство [6; 8]. Його доцільно широко поширювати в Україні.

Новаторству З. Жофчака властиві постійний саморозвиток і самовдосконалення, що проявилось в поступовому переході до створення інтегрованих освітніх курсів, які включали суспільствознавчі, природознавчі, людинознавчі та інші аспекти сучасної науки. У своїх працях педагог обґрунтовував це тим, що сьогодні поза межами шкільної освіти залишаються екологія, етика, логіка й інші наукові знання, без яких неможливий повноцінний розумовий та фізичний розвиток та художнє й естетичне виховання дитини. Тому до змісту освіти обов'язково варто вводити способи здобуття інформації, методи наукового пізнання, доведення, аргументації [9, 109–111].

Висновки. Отже, у авторській школі З. Жофчака нерозривно поєднувалися два складники: організація музично-мистецької освіти й формування світобачення, знань, умінь, навичок на основі народознавчого потенціалу українського народу. Ці концептуальні ідеї є цінним внеском у розвиток теорії і практики національної освіти і виховання сьогодення. Тому варто ширше популяризувати новаторський педагогічний досвід педагога та критично застосовувати його, виходячи з комплексу чинників, перспектив розвитку кожного навчального закладу. Таке творче використання авторської моделі З. Жофчака сприятиме ефективному реформуванню сучасної системи освіти в Україні, а відтак і вдосконаленню педагогічних технологій викладання педагогічних дисциплін у виші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко О. В. Соціальні й педагогічні умови розвитку та методологічні основи історико-педагогічного аналізу новаторства в освіті / О. В. Адаменко, Є. М. Хриков // Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир: Вид-во Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка, 2007. – Вип. 36. – С. 20–22.
2. Жофчак З. Імпровізація на уроках музики в загальноосвітній школі / З. Жофчак // Музика в школі. Збірка статей. Випуск 10. – К.: Музична Україна, 1984. – С. 30–32; Верещагіна А. Методика викладання музики в 1 класі. Посібник для вчителів

музики загальноосвітніх шкіл / А. Верещагіна, З. Жофчак. – К.: Музична Україна. – 1987. – 32 с.; Верещагіна А. Методика викладання музики на релятивній основі у 1 класі. Посібник для вчителів музики загальноосвітніх шкіл // А. Верещагіна, З. Жофчак. – К.: Музична Україна, 1977. – 49 с.; Жофчак З. На другому міжнародному Кодайвському семінарі в Кечкеметі / З. Жофчак // Музика в школі. Збірка статей. Випуск 2. – К.: Музична Україна, 1974. – С. 136–140.

3. Енциклопедія освіти / За ред. В. Г. Кременя. – К.: Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Жофчак З. Виховання школярів засобами мистецтва / З. Жофчак // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 3. – С. 18–21.

5. Жофчак З. Концепція навчально-вихованої роботи авторської школи / З. Жофчак // Початкова школа. – 1995. – №1. – С. 48–51.

6. Жофчак З. Уроки повинні перетворюватися на ... [Електронний ресурс] / Золтан Жофчак // Закарпаття онлайн. – Режим доступу: ukurier.gov.ua/.../zoltan-zhofchak-uroki-povinni-peretvoryuvatisya-na/

7. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): [навч.-метод. посіб.] / За ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила [та ін.]. – Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 444 с.

8. Почесному громадянину Ужгорода Золтану Жофчаку – 75 // Ужгород. – 2016. – №17 (537).

9. Проц М. Педагоги-новатори України: [навч. посіб.] / Марта Проц. – Львів: Бадікова Н. О., 2015. – 148 с.

10. Проц М. О. Теорія і практика розвитку авторської школи в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) [Текст]: автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Марта Орестівна Проц. – Дрогобич: Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. І. Франка, 2015. – 19 с.

11. Суботіна Л. За авторською програмою ужгородця Золтана Жофчака навчаються учні близько 200 шкіл України з поглибленим вивченням музики [Електронний ресурс] / Людмила Суботіна // Закарпаття онлайн. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/14841>

12. *Pedagogika alternatywna – dylematy teorii i praktyki* / red. B. Śliwerski. – Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS, 1998. – 362 s.

REFERENCES

1. Adamenko, O. V. & Khrykov Ye. M. (2007). *Sotsialni y pedahohichni umovy rozvytku ta metodolohichni osnovy istoriko-pedahohichnoho analizu novatorstva v osviti* [Social and educational conditions and methodological foundations of historical and pedagogical analysis of innovation in education]. *Visnyk Zhytomyr. derzh. un-tu imeni Ivana Franka*, № 36, pp. 20–22. [in Ukrainian].
2. Zhofchak, Z. (1984). *Improvizatsiia na urokakh muzyky v zahalnoosvitnii shkoli* [Improvisation music lessons in secondary school]. *Muzyka v shkoli. Zbirka*

statey, № 10, pp. 30 – 32; Vereshchahina, A., Zhofchak, Z. (1987). *Metodyka vykladannya muzyky v 1 klasi. Posibnyk dlia vchyteliv muzyky zahalnoosvitnikh shkil* [Methods of teaching music to relational basis in one class. Manual for secondary school music teachers]. Kyiv: Muzychna Ukrayina, 32 p. [in Ukrainian].

3. *Entsyklopediya osvity* (2008). [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yunikom Inter, 1040 p. [in Ukrainian].

4. Zhofchak, Z. (2004). *Vykhovannya shkoliariv zasobamy mystetstva* [Educating students through art]. *Mystetstvo ta osvita*, № 3, pp. 18–21 [in Ukrainian].

5. Zhofchak, Z. (1995). *Kontsepsiia navchalno-vykhovanoi roboty avtorskoi shkoly* [The concept of educational work of the author's school]. *Pochatkova shkola*, №1, 48–51 pp. [in Ukrainian].

6. Zhofchak, Z. *Uroky povynni peretvoryuvatysya na ...* [Lessons should turn to...]. *Zakarpattya onlayn*. Available at: ukurier.gov.ua/.../zoltan-zhofchak-uroki-povynni-peretvoryuvatysya-na/ (accessed 4 October 2017). [in Ukrainian].

7. *Narysy z istorii rozvytku novatorskykh navchalno-vykhovnykh zakladiv v Ukraini (XX stolittia)* (2010). [Essays on the history of innovative educational institutions in Ukraine (XX century)]. Luhansk: DZ

“LNU imeni Tarasa Shevchenka” Publ., 444 p. [in Ukrainian].

8. *Pochesnomu hromadyanynu Uzhhoroda Zoltanu Zhofchaku – 75* [Honorary citizen of Uzhgorod Zoltan Zhofchak. – 75]. Uzhhorod, no.17 (537). [in Ukrainian].

9. Prots, M. (2015). *Pedahohy-novatory Ukrayiny* [Teachers innovators Ukraine]. *Navch. posib.*, Lviv: Badikova N. O., 148 p. [in Ukrainian].

10. Prots, M. O. (2015). *Teoriia i praktyka rozvytku avtorskoi shkoly v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI st.)* [Theory and practice of the author's school in Ukraine (second half of XX – beginning of XXI century)]. Drohobych: Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 19 p. [in Ukrainian].

11. Subotina, L. *Za avtorskoiu prohramoiu uzhhorodtsia Zoltana Zhofchaka navchaiutsia uchni blyzko 200 shkil Ukrainy z pohlyblenym vyvchenniam muzyky* [According to the author's program Uzhgorod Zoltan Zhofchak students enrolled Ukraine 200 schools with intensive study of music]. Available at: <http://zakarpattya.net.ua/News/14841> (accessed 1 November 2007). [in Ukrainian].

12. Śliwerski, B. (Ed.). (1998). *Pedagogika alternatywna – dylematy teorii i praktyki* [Pedagogika alternatywna – dylematy teorii i praktyki]. Kraków: Oficyna Wydawnicza, 362 p. [in Poland].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2017

УДК 37:305

Наталія Зайченко, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної та прикладної психології Інституту екології, економіки і права, м. Київ

“ПРАВО НА ОСОБИСТІТЬ” КОНСЕПСЬОН АРЕНАЛЬ

У статті здійснюється аналіз педагогічних поглядів видатної іспанської письменниці Консепсьон Ареналь (1820 – 1893) на проблему жіночої освіти. Обґрунтовано ключову ідею К. Ареналь стосовно жіночої емансипації про те, що тільки освічена жінка спроможна вивести досконале виховання дітей, надати гідної підтримки чоловікові, послугувати духовному розвитку соціальної спільноти й утілити власний життєвий смисл. У здоланні неугьтва жінок іспанська просвітителька вбачала потужну силу оновлення рідної країни й доводила величезне значення права людини на освіту як невід’ємної умови побудови модерного суспільства на гуманістичних засадах.

Ключові слова: педагогічні погляди Консепсьон Ареналь, жіноча освіта, жіноча емансипація, особистість, право на освіту.

Лит. 8.

Наталья Зайченко, доктор педагогических наук, профессор кафедры общей и прикладной психологии Института экологии, экономики и права, г. Киев

“ПРАВО НА ЛИЧНОСТЬ” КОНСЕПСЬОН АРЕНАЛЬ

В статье осуществляется анализ педагогических взглядов выдающейся испанской писательницы Консепсьон Ареналь (1820–1893) на проблему женского образования. Обоснована ключевая идея К. Ареналь относительно женской эмансипации о том, что только образованная женщина способна обеспечить совершенное воспитание детей, оказать достойную поддержку своему мужу, послужить духовному развитию социальной общности и воплотить собственный жизненный смысл. В решении проблемы невежества женщин испанская просветительница видела мощную силу модернизации родной страны и доказывала огромное значение права человека на образование как неотъемлемого условия построения современного общества на гуманистических основаниях.

Ключевые слова: педагогические взгляды Консепсьон Ареналь, женское образование, женская эмансипация, личность, право на образование.